

Жер Устунни пролетарийлары бирикклэгэр!

НЭНИНГ УЧУН АН-
ГЛИЯНЫНГ КАПИТА-
ЛИСТАРЫ СССР-ды
ӨШТӨП ТУРГАН?

Ойрот Областын Литколлегиясы
Чыгарган. Улала 1927 жылда.

Ойрот.

2-343

152

Г. Л. Б. в АБГР.
ОБЪЗ. 943.
1928.

Нэнын учун Англия- нын капиталистары СССР-ды Өштөн тур- ган?

Когаму аммтиске камийи -
миги нугаттэ длобу СССР.

Инв. № _____

Нэнинг учун Англиянын албаты кулданаачы тутпалары (империялистары) СССР-гэ удурлажып жат?

Албатаа катап жаңы жуу кэлэргэ туру. Империялист государстволар Кыдат-ла СССР-ды жууларга тэргэнижил туру. Баштап турганы Англия болуп жат. Англия жуу кэрэгинлэ нэлэ албатынын жадын-жүрүмин шүүлтэ саназын жагыс эдил бириктирэгэ, чырмайп туру. Албаты кулдана кэрэкти Англия баштап туру. СССР-гэ табарарга Европада бүдүрүп турган союз-жөптүн ончозын Англия баштап жат.

Капиталист государстволар СССР-ды бойынын өштүү дэп бодон жат. Жэ албаты жоннын ортозында башкаруулар албатынын жадын-жүрүминэ кэлишпэс учун СССР-лэ согужарынан Эмди тура жалтанглап туру. Англия дэзэ жалтаныш жок көп государстволарды бойына бириктирип, СССР-ди сүрээн андып СССР-дын саду эдэр улузына тийп, элчи улузын өлтүрүгэр дэп, үүрөдил туру.

Балтийский талай жаказында жаткан государстволарды бириктрэлэ, Польша-ла Румынияны СССР-лэ жуулашсын дэп көкүдүн жат, каан жаңду Италия Венгрия-ла биригип, жуу болзо Германиянын жэри-лэ чэрү, ок-тары, нэ-лэ жэпсэл откүрэгэ бэлэн болзын дэп экилэзи жөптөжөлик дэп Германияны сөстөп жатк Франция-ла база жөптөжил алды, оноң-до өскө кылынган кылытары кун **бадыжында да кун чыгыжында да көп**

болуп јат. Англиянын албаданып бүдүрөргө турган кэрэгининг эг жааны СССР-ды жуулаар тэгэни. Јагыскаан жуулап, чыдабазын билип, ончо госуларстволорды бойынын шүүлтэ санаазына кийдирип алала, барып жуулаар дөп турган.

Нэкиң учун Англия бу нэрэкти баатап јат? Нэкиң учун Англия СССР-гэ тийэргэ албаданып турган? **Нэкиң учун Англия капиталист госуларстволардын, ончозынан нэрэкти баштап, ончозынан коркушту болуп јат?**

Бис ол кэрэктәрди аайлап айдып бэрэргэ турубыс. Нэдэ ишмэкчи, крестьян кижии Англиянын ол кылыгынынг учурын билэр кэрэк. Оны билип алза, СССР-гэ болужып тузазын јетирер.

Англиянын ай күни бөчүп отуру.

Англия тэскээри тартынып катууланып турганы, ийдэ күчи јаандайла, бөкө болгонынан эмэс, јург ичиндэ албаты-јонынынг јадын-јүрүми кэлишпэс болуп, Англиянынг башкаруузынынг ай-күни бөчүп отурганын билэлэ тэскээри тартынып катуланат.

Англия нэ-лэ нэмэни эски јаг јаар тартар кылыкту болуп јат. Англиянынг фабрик, заводтарынынг ижи туган төмөн түжүп туру. Англиянынг буржуйлары нэлэ нэмэнинг бажын јагыс бойынынг јэриндэ билип турган эмэс, јэ бастра јэр үстүндэги-дэ кэрэктәрди билип јат нэкиң учун тэзэ, эркин бай болгоннон эмэс, јэ сүрэкэй катуланып албаданып турар учун билип јат.

Англиянынг јөөгөн-јөөжөзининг өзөгинэ сүрээн кайкамчык нэмэ кирэлэ јип үрөп туру. Англиянынг ай-күни ажып ораатканы, бастри каандар жуулашкан жуудаг озо бажалган.

Бастра ј рэргэ кэрэктү нэмэләрди јагыс

Англия эдип туратаны токтоп калды. Германия-ла Америка нэлэ нэмэни сүрэкэй эдэр бололо, Англияны эркиндөп салдылар. Сүрээн жаан жуу (1914), база Американын сүрээн байыганы, Англиянын күчүн түжүрүп там жоксуратты.

Америка бойынын 1) колонияларын, 2) индустриализировать эдип турганы, база Американын сүрээн байып турганы, тээрмэнинг эки тажына түнгэй болуп Англиянын башкаруузын талкан члап тээрмэндөп салар. Англия бойлорынын колонияларын жип байып турган. Эмди Англия бойынын колонияларын индустриализировать эдип, база колониялардын **3) революционный улустары, түймэн эткэлөп**, Англиянын алып турган астадып јат. Озо чимэркөк болгон Англия эмди бар канча астамын Америкага алым учун бэрип јат.

Коммунистардын манифесзиндэ чын айдылган мындый сөс јүри. Нэлэ нэмэнинг баазын буржуйлар онгой этсэ, онызы уй мылтыктарга түнгэй-лэжэр; ол уймылтыктарла 4) варварларды адар болзо, ол варварлар өскө государстволардаг садыжып кэлгэн, буржуйларды срай сүүсэй-дө турган болзо ол буржуйлар-ла энчү јадарын кичээйт.

Јэ. Колонияда јаткан варварлар бойлоры промышленность бүдүрүп ишмөкчилерди узак иштэдин, олардын јалын јатирэ бэрбэй, товардын баазын онгой эдип, Англиянын ийдө күчүн астадын јат.

Күн чыгыжында өзүп турган варварлардын индустрия, изациязы бар, Күн бадыжында Америка сүрээн байып, јэр үстүндө нэлэ нэмэнинг бажын билэр боло бәрди. Американын капиталы там-ла өрөлөп озүп јат. Јердин үстүндө эдин чыгарып турган нэлэ нэмэнинг көп сабазы Америка колында. Ол андый нэмэләрдин эн јаанда-

ры: таш-көмүр, жәрдинг үзи, көббөж, тэмир, болот, куулы, автомобилдар. Эмди Американын садуузы жэр үстүндэги нэлэ государстванын садуузынаг чик-жок эркин болуп јат. Ончо жәрдинг государстволары Америкаа 25 миллиард доллар алымду болуп јат. Эмди нэлэ государстволардаг Англия эркин болуп турган эмэс, Америка эркин болуп јат. Саду эдэргэ бириккэн айдары јок јаан трестер Англиянаг чыгып турган эмэс, Америкадаг чыгып јат.

Англия күнүн-лэ саин коомойтып јат. Англиянын колынаг көп астам алып турган јэрлэри айрыларга туру. Англиянын күчүн түжүрэргэ турган нэмэлэр өзүп јаандап јат. Англиянын акча бэрип албатыларды бийлэп турганы ундулып браадыр. Англиянын јөөжө јөөр күчү јаандаганда болзо, јэ астам алаин дэп албаданганы озогызына јэтпэй јат.

Англиянын өскө государстволар-ла садыжып турганы төмөндөп јат. Саду эдэр дэп турган ийдэ күчүн тыгыдар дэп сүрэкэй албаданзада, нэмэ болбойт, алымга түжэри көптөй бэрди, алып турган астамы, чыгымына јэтпэс боло бэрди.

Англиянын јөөжө јөөри токтоды. Англия сүрэкэй јаан саду кэрэк эдип болбозына јэтти. Акча кэрэктэп турган государстволар, база Англиянын бойлорынын-да.

Лондонды көстөбөй Нью-Йорктаг төлүгэ акча алар дэп, көстөп турулаар.

Ижи јок улустар Англияда јаантаин јүрэт.

Озогыдан бэри Англиянын эски јанг кичээгэн консервативный партиязы, база буржуй јангын кичээгэн либерал партиязы парламентка кирэлэ, албатыны бийлэп турар болгон. Эмди дэзэ парламентка ишмэкчиләрдинг партиязы кожо кирди. Онын учун капиталистардын бий каан

болор табына өлүм кэлди. Капиталистар кулай каан болуп алдынаг бои албатыны башкараны токтоп, озорло кожо ишмэкчилэрдин партитязынын улузы парламентка кирип, кэрэкти кожо көрүп башкарыжар болды.

Англиянын јаткан јери талай ортозында јаткан ортолык болуп јат. Озо ол ортолыкты, талай кэчирэ барып, кандый-да государство јуулап, тыгынбас болгон. Эмди кэй-лэ учар аэропландар, талай түбүнэ јүрэр кэмэлэр табылган соондо, Англиянын коркуштуузы јоголды.

Озор күни јаткэнин билэдэ, Англиянын капиталистары пролетарийлары-ла сүрээн тартыжар болды.

Англиянын јыгылары быжу. Ол эмди тутак кэрэктэрин түзэдил болбой јаан государство болуп јүрбэй быжу-ла өлөтөн государство болуп јат.

Јэ Англиянын буржуйларынын колында көп јөөгөн јөөжө, база јуу јэпсэли бар, оңызы-ла озор аргаданар дә јыгыларынаг сүрээн албадынып јадырылар. Улам саин Англиянын ай күни өчүп отурганын көрүп, оңызынаг улусты коркудуп, аргаданарга јат. Англия нэнинг учун катуланып турган тээ, буржуйлар-ла ишмэкчилэр кэлишпэй, таргыжып турганынаг, база өскө государстволарды колго тудар аргазы үзүлэ бэрэрдэ онойып кылынып јат. Бу бичикэ Англиянын коомойтыганын база оның катуланып турганын тоолоп, бичип саларыс.

2. Англиянын јөөжө јөөр эби јудэк боло бэрди.

Англия канча јылдардын туркунына јэр үстүндэги албатылардын кэрэктү нэмэзин эдил бэрэр болып турала, эмди тээ албатынын јөөр

јөөжөзүн јүдэдэр боло бәрди. Оскө государство-лор албатынын кэрэктү нэмэзин эдип, бэрип чыдабас тийлэ, Англия ижин јолын кичээп, этпэй турган. Албатаа кэрэктү нэмэлэрин Америка-ла Германиядан болгой, Франция-да Англиядан чик јок артык эдип кичээп туғар болды. Государстволар биригип алып саду эдэр трестка, Англия кирбэй јангыскаан јадып калды. Германия-да Франция огош государстволарды баштап, болоттон албатаа кэрэктү нэмэлэр эдэр фабрик заводторды өткөн јыл бириктирип, „Европанын болот трест“ эткэнинэн бэри Англиянын индустриязы уйағ болгоны јарт билдирдти. Англия бойынын индустриязынын тутак нэмэлэри көп болордо ол трестка кирбэй салды.

„Англиянын болоттон албатаа кэрэктү нэмэ эдип бэрэр индустриязынын тутак нэмэлэри көп учун, бис Европанын болот трестка кирбэй турубыс“.

(„Экономист“ декабрьдын 9 күни 1926 јыл) Англиянын буржуйлары бойларынын јүдэк коомоин билингэн эмтир. Онын учун олор трестк кирбэй салган. Англия бойынын эдип турган нэмэлэрин өскө государстволардын јэринэ аппарын адааркажып садардан эртэ, јөплө-дэ кожо иштэп болбозын бодонгон эмтир.

„Англиянын јөөжө јөбп турган фабрик ааводторы биригип јакшы күндүклэп албаган, рын учун Англия фабрик заводторын бириккти ип-олордын ижин јылгыр эдип чыгарып турган нэмэлэрдин баазын онгой этпэгэнчэ адаркажып саду-да эдип албас, Европанын садууна биригип алып амырынча садыжып-та албас, дэп, (экономист 2-Октябрьда 1926 јылда) бичигэн.

Англиянын коркушту таш көмүр алар јэри астам алары база коомойтый бәрди. Англияда таш көмүрди казып иштэп турган кэрэк нэлэ

государстволордог сүрэкэй жүдэк уйан болып иштэлип јат.

Королевский комиссиянын бэргэн отчет-дын-да, „Англиянын јэриндэ таш--көмүр иштэн турган 2,5000 шахта бар, ол шахталардын ээлэ-ри 1.400. Кижн бажына казып иштэн турган кө-мүрдин тоозы јылдын сайн астап јат. Кижн ба-жына 1880-90 јылдарда 319 тонна болгон, 1914-1918 јылдарда 252 тонна, 1925 јылда 217 лэ тон-на болды. Англия-ла Американын таш көмүр казып турган кэрэгин түнэй кэштирип көрөр болзо, Англия-нын таш көмүр кэрэги коомой иштэлип турганы јарт көрүнэт. Англиянын бир ишмэкчинин казып иштэн турганы таш--көмүри 217 тонна, Американын 655 тонна болып јат. Казып чыгарып турган таш көмүрдин тоозы јылдын сайын астап, оны иштэн турган ишмэк-чилэрдин тоозы көптөп туру. 1913 јылда таш көмүрдин ижинэ турган улус 1.049.000, казып чыгарган таш-көмүри 265,6 миллион тонна бол-гон. 1924 јылда иштэген кижизи 1.203,000 иштэн алган таш көмүри 267 миллион тонна, 1925 јыл-да иштэген таш--көмүри 245 миллион тонна болды.

250.000 таш көмүр иштээр ишмэкчилэр иштээргэ иш јок болып, тэгин јадат. Олор азыйда көп Англиянын пролэтарийларын көп-төдип јадылар. Таш көмүр иштээр кэрэк урэ-лип јок болорына једэ бэрди. Королевский ко-миссиянын отчетдын-да мындый сөс јүрди.

„Казып чыгарып турган таш көмүрдин 73% казна болушпаган болзс, эбэш мойынга түжэр эди.“

Англиянын бойында таш-көмүр көп садыл-байт, өскө государстволорга аппарып садары ас-сап туру. 1913 јылда өскө государстволарга аппа-аып садары 94,4 миллион тонна болгон, 1922 јыл-

кө 32, 1924 жылда 79,3, 1925 жылда 69 миллион лонна болды. 1925 жылда аппарып саткан таш трмүри жуу болголоктоогызынан бэри 22% датады.

Таш көмүрдинг ишмэкчилэри жарым жылга иштэнглэбэй мойноглады. Нэнинг учун ол ондый болды тэгэжип, Англиянынг ишмэкчилэри-лэ буржуйларынынг орторында кэлишпэс кэрэктэр бар учун ондый болгон. Ол кэлишпэс тэгэн кэрэги таш көмүрдинг кэрэги срай коомой полун турганы болуп јат.

Ишмэкчилэр мойноп нэмэ эдип болбоды, олорды күнүндэ сир час артык иштээр эдип салды. Јэ ондый-да болзо таш көмүрдинг кэррэги өнжибеди. Карын көп ишмэкчилэр иштээр ижи јок болуп калды. Ишмэкчилэр база катап мойноор дэи Лойд—Джордж Май айда 1927 жылда айты.

Ишмэкчилэрдинг жарым жылга ишэнбей мойногону, Англиянынг јурт ичиндэ эдэр ижин тутатты база өскө госуларстволар-ла алыжар кэрэгин тутадып салды. Эмдиги кэлэтэн мойну Англиянынг ижи јолын, јадын јүрүмин оноиг артык јүдэк эдэр. Таш көмүр ижинэ турган улус $1\frac{1}{4}$ миллион болуп јат. Айдарда көрөр болзо, Англиянынг албатызынынг он-эки үлүдинг бир үлүзи, таш-көмүрдинг ижинэ туруп, курсагын азыранат.

Бастра империалист каандар согужкалакта Англиянынг өскө госуларстволорга аппарып садып турган таш-көмүри баазына болзо, нэлэ садудын он үлүүнннг бир үлүү болуп турган. Өскө госуларстволорга аннарын садып турган таш-көмүрдинг тоозы јыл сайын астап турганы, Англиянынг промышленность кэрэгинэ сүрэкэй коркушту болор. Таш көмүрдинг экспортты астаганы, промышленность кэрэккэ коомой болуп јат, нэнинг учун дэзэ Англиянынг алып турган астамы

тутак болуп калар. Астам тутак болзо промышленность кэрэкти өрө көдүрүп болбос, товар оңгой болбос, товар оңгөй болбозо, адаркаш саду эдэргэ чыдабас. Англиянын тартып турган экспорт, кэрэптэриннин бэш үлүүдин төртүүзи таш көмүр тартатан болгон. Онын учун Англия, бойынын јэринэ кэрэптэр-лэ ойто, аш курсак тартар болгон. Ол аш-курсакты ойто клааткан кэрэптэр оңгой тартатан. Онын учун аштын баазы јэнгил болотон. Эмди таш көмүр экспорткө аппарары астаарда, барар кэрэптэр астап јат. Аш курсак тартарга кэрэптәрди өнөтүйүн ийгләп јат. Ондый болгондо чыккан чыгым јаан бололо, экәлгән аш курсактың баазы јаандап јат.

Англиянын таш-көмүринин тутак иштәлип турганы, бир јанынан бастра јәрдин кэрәк тәринә бир эмәш тутак эдәт, база бир јанынан таш комәрдин кәрәги ујан бололо, Англиянын ончо кәрәктәрин тутадып јат.

Англиянын ийдә күчи Таш-Көмүрлә, болот —тәмир дә болгон. Англиянын ол эки јаан нәмәзи тутай бәрәрдә, эмди ол Англиянын буржуйлары таш көмүрин, болот тәмәрин Европанын трестарына Американын империалистары-ла тунгәйләжип адаркажып саду-да эдип, арга күчү-лә тартыжыпта чыдабас.

Саду эдәр рынкарлардын кәрәги ончо империалист госуларстволордын кәрәги болуп јат. Эмдиги тужунда Англиянын рынок јуулап алар јәр кәрәгиндә, нәлә госуларстволордан коомой ујан болуп јат. Эмди Англияда адаркажып саду эдәр оңгой товар јок, онын учун ол астамды коркудуп јуулажып табарга туру.

3. Англия-ла Америкакын адааркажып турганы.

Северный-Американский-Штаттары Британский империализмы-ла сүрөөн адаркажып туру. Американын акча јөөжөзи империалический јуу тужунда Британиянын акча јөөжөзин јәңди. Озогы Великобританиянын ордына, эмди бастра јәрлин үстүндәги албагаа акча јөөжөзин Америка бәрип јат. Озогы тужунда өскө государстволардын промышленность кәрәги јаандап кәдүрүлүп турганын Англия баштаган, эмди дээз Америка баштаар болды. Онын учун эмди Англия ачурканын эскидәги күчүн бәдрәп-тә турза Америкаа бастрып күн сайын јабызап төмөн түжүп отуру.

Американын империализмы Британский империанын тынына јәдип отуру. Американын күчтәнип турганын көрүп доминиондар Англиядан айрылып, өс алдынаг турарга санап, Америка јаар көстөп турулар. Озогы өс алдынаг башкаруулу турган Канада дәп јәр эмди Америкаа бастрып онын јәри боло бәрди. Австралия эриндә Американын капиталы өзүп сүрөөн күчтәнип туру. Австралия Япониянын полигиказынан коркуп Америкала јууктажар эбин бәдрәп туру. Британия-ла Американын империализмдары јәр үстүнүн эдилбәгән чий нәмәзин көп садып аларга јүрәлә, туштажып, адаркажып мәл-јәжин турулар.

Англиянын империализмы Египет јәриндә саду едип күчтәнгәни, түнгәй Америка-ла јуулашкандый боло бәрди. Нәнин учун дээз? Египет јәриндә бөс иштээр көбөггинг садуу Американын колында эди. Оны Англия блаап аларга кичәенип туру. Резина јазаар каучук дәп агаштан чыгар јулугынын садуу, Англиянын

колында, оны Американын капитал-акказы бла алып садуулаарга кичээнип турганы база сүрээн. Бастра јәрдинг үстүндә нефть дәп, от болуп күйәр нәмә, кәросин аайлу, јәрдинг үзүниң садуун блаажып Америка-ла Англияның акча—јөөжөзи адаркажып турганы база сүрээн.

Америка јәриндә Латин улус јаткан ортодо, Америктын капиталы Британский капиталды садудан кыстап чыгарып салды.

Онойто Америкала Англия бастра јәрдә саду блаажып бойлорының эткән товарын көп садар рынактар блаажып, нефть, тәрә-түктүди, бирзи көп аларга сананып јәр блаашкылап јүрә-лә, оноң ары согуш баштаары магат јок. Американын империализмы бу азий јуу тужунда күчтәнип тыгыган, бойы јаш-та болзо эмди јуула-жардан коркубай Англияның империализмы-ла адаркажып туру.

Бу јаңы өткөн јылдарда Америка јуу чәрүүн тыгыдып көптөдип туру. Американын Кулидж дәп президенты бу јашыды мунайып мактанган: Соединенный штатарда күчтү јәнсәлдү чәрү бар. Август айдын күниндә 1920 јылындагы чыкан закон-ло Соединенные штат эмди јаңы јуу кәрәгиндә күчтәнди. Ол законның бойынча чәрүүбис 3 миллионго јәтти. Эмди бис бойыбыстын јуртубысты коруулаарга чыдарыбыс дәп мактанды. Американын јуртында јаңы-ла баштап улузын канайга солдагка алатан план тургузып алган, оноң өскө јуу тужунда фабрик заводторы канайда иштәнәтәнин планга база тургузып алган. Соединенный штаттын чәрүүзи эмди Британия чәрүүнәг тоозы ас болбос. Американын кәйлә учар кәрәктәри эмди Англия дийнанг тосзы көп бололо күчи-дә артык болды. Американын суу-ла јүрәр военный кәрәктәри эмди Англияның кәрәктәринә тәг боло бәргән.

Јуу башкарар Американын бийлэри (командирлары) емди Британиянын командирларынанг көптөн калган.

Азий јуудын алдында Англия сууга јүрэр кэрэктэрин, эркин тэгэн каандардын кэрэктэринэнг көп дөп мактанып јүргөн. Эмди дөзө Англия Америкага бастрып сууга јүрэр кэрэби Америкадыйынанг ас болзын дөп, Вашингтон городто колын салды. Англиянын 6 кэрэбинэ Американын 3 кэрэп Япониядын 2 кэрэп болор учурлу бичилгөн закон бар. Андый закон Британия дын сууга јүрэр күчүн чыгарып сүрэкэй базындырганга бодолып јат. Өзөгыда тэгис талайлардын ээзи болуп јүрэтэни эрчини өдө бәрди.

Јәр үстүнүн садуун эмди јангыс бойынын колына кийдирип аларга јүрөлө, Британиянын акча јөөжөзи, Американын акча јөөжөзинэ бастрганын Англия биленип јат. Британиянын капиталы эмди Американын капиталыла удра туруп тартыжып болбос. Америка-ла Англиянын ортозында јуу башталза, Канада дөп јәр, Австралия дөп јәр Америкаа болужа бәрэр. Ондый јуу Американы срай күчтэндирип салар. Онын соондо јәр үстүндө саду эдэргэ Америкаа чыдаар нәмэ табылбас. Онын чэрүүзи-дө артыктана бәрэр. Америкала Англиянын оргозынанг согуш чыкса, Англиянын колониялары түймээн чыгарып Англиянын колынанг чыга бәрэр. Онын учун Англия Америкала качанда өөркөжип болбос. Америка нэдө законго кыстаза ол закон Англияга, јарабайда турган болзо, јөптөнип колын салып бэрип турар. Америка-ла энтү јүрөргө Јолын бэдрээр. Америка тыгып күчтэнип туры, онын учун Англия онон коркуп, сөзинэ укур болуп, јаан кэрэк баштап болбос, јангыс

Кыдаттынг революциязын базарга кичээп, база СССР-ды жууларга сананар туру.

4. СССР индустриазы.

Орус буржуйларын чачып јок эткэни Британиянынг империализмына күч кэлди. СССР јуртунда пролетариянынг башкаруу болордо, Британиянынг империализмы акча јөөжөө таап турган бир јэрин јоголтып салды. Эмди Англия СССР. Јэрингэ озогы аайлу көп тэрэ тэрс садып алып астам алып болоос.

Англия СССР-ди коркузып озогы члап садуун колына тудунарга кичээп, биэр канча чэруүн бистинг јэргэ ийп турды. Јэ онзыла күчи јэтбэди. Согынонг оргазыүзүлэрдэ, Англия бислэ амыр садуу эдип турарга јөптөнди, Јэ бислэ садуу эдип турар тушта, Англиянынг буржуазиязы бискэ өөркөди. Нэнинг учун дэээ, бис олорло эскидэги чылап садуу этпэдис. Азийда олор бистинг јуртта јүрүп бойлоры садуулар болгон. Эмди дэээ садуу бистинг башкаруудын колында болып, нэ кэрэк нэмэзин јагыс јэрдэн алып, садарында оо садып турар договорлу болордо, алардын садуу бистэн астам јип болбоды. СССР сүрээн күчтэнип мал ажы көптөн, нэ кэрэгин машина-ла иштэп, индустриализация эдип турганын көрүп, Британиянынг буржуазиязынынг ичтэри күнүп јаман көйүп туру. Озогы каан ту-жундагы эш нэмэ билбэс крестьян ижинэнг өскө иш эдип билбэс Россия ол аайынча турган болзо, бис садуубыстанг астам алып турар эди-бис дэп британиянынг буржуазиязы эмдигэ јэтир ачурканып туру. Англия-ла СССР садуу кэрэгинэ туткан консулдарын ойто тил алышпай токтой бэрэрдэ Гарвин дэп Британиянынг байларына (империализмга туружар) кижизи мынайып айткан: Совет болгон башкаруудын јэри јэр үс.

түндэги каандардын јэринэн јаан болгон, јагыс Англиядан эбэш-лэ кичү болгон. Британия-ла Россиянын јэрин экүди бириктирзэ јэрдиг үстүнин тал ортосы болуп јат Азий јуудан озо Англиянын јэриндэ фабрик завод көп јэр дэп айдылып турган Эмди-дэ база ондый. Россиянын-јэри эмдигээ јэтирэ аш салар, мал азраарда јэр эди. Онын учун јэр үстүний јуртарында бу эки јурттый амыр јадар јурт јок. Онойда јаражып өөркөшпөй Англия-ла Россия јуртаза, сонгында олордын садуу сүрээн јаандап өзөр эди-дэп, Гарвин айткан.

Бу Гарвинин айткан сөзинэн нэни аайлап билэрибис? Британиянын буржуазиязы СССР Эски Россия өөинчө туруп фабрик заводын јаандадып тыгытпай, јаныс мал азырап аш салып јаткан јурт болзо, ол тушта Англия орус јэрин садуула басып, бойынын колониязы эдил ала сананып јүргөн буржуазиязынын кылыгын айдып бэргэнин билдибис. Эмди бистин башкарудып бойбыстын јуртыбысты өрө тартарга кичээ быс турарда бисгин јуртыбыста социализм јазап, нип чо нэмэний астамын буржуйларга јэтирбэй, онныс албатынын кэрэгин тутуп турарда, госудаја-ство јагыс бойы садуды колына алып садыжыр-астамына бойыбысла фабрик завод јазап јуртып бысты күчтэндирип турганда, Англиянын буржуазиязы, оны көрүп бислэ јуулажарга сагыжы бар. Онын учун олар бисти сүрээн јаман көрүп туру.

Эмди Англия-ла Америка товарын садар. јэрлэр блаажып адаркажып турарда Англия Америка јэндирип, јагы садыжып турган јэринэн јэчтирип озодон бэри садыжып турган јэринэн Америкага сүрдүрип туру. Нэнин учун андый дээ, Англиянын капиталы јэр үстүний биригип алып садуулап турган трест дэп садуулардын акказынан ас болуп јэндирип туру. Онын

учун Англия СССР турган журтубысты чачып азий аайлу эдип алып, Совет турган јәрдинг садуун бойынын колына кийдирип алып албатызынан астам аларга сүрэкэй сананып туру.

5. Кыдат јәриндэги революциянын тыгын турганы.

Кыдаттын јан блаажып (революциязы) согужуп турганы Англиянын буржуйларынын кыдат јәриндэ эдип турган садууна база сүрээн чаптык этти. Кыдаттын јанг блаажып согужуна револуциязы јэнгип отурза, Британиянын империализмнын јэнгдирип турганына тунэй. Кыдаттын револуциязы канча-ла јаандап јэнгип отурза, анча Британиянын Кыдат јәриндэ эткэн кэрэктэрининг күчи чыгып отурар. Эмдигэ јетирэ Кыдаттын јәриндэ Англия бойынын товарын садарга бэлэн јәр эди Англия машина јазап чыгарып турган садуна Кыдаттын рыногы астамду болуп јат. Британиянын буржуазиязы Кыдаттын јәридэ тәмир јолына шахталарыңа, өскөзинедэ завод фабриктарга көп акказын салган. Саспан акказынын тоозы мундый. Кыдаттын тәмир јолдорына салган акказы 20 мил. фун. стер. Британиянын көдүрә Кыдат јәриндэ акказы 60 мил. Ф. С. Кыдаттын јуртынан товар алчыгып турган, эмзә Кыдат јәриндэ өскө јәрлэдән кирип турган көдүрә параходтордын үч үлүдин бир үлүү Британиянын болуп јат. Британиянын кэрәптэрининг Кыдат јәринә алкирип, ойто чыгып турган товар јөөжөнинг баазын бодозо 200 миллион ф-р. сг. једә бәрәр. Кыдат јәридэ банкалардын көбүзи Британиянын капиталистарынын колында болуп јат.

Британиянын империализмы Кыдаттын башкарууларына кэрәксигәнг акчаны төлүгә бәрип,

ОБЩЕСТВЕННАЯ

1928.

ол акказына жаан астам алып Кыдаттын албатызынын канын соруп ичип турлар. Ондый бэрип турар акказынын тоозы Кыдат жэриндэ 47 миллион Ф. С. Британиянын империализманы кара күч-лэ Кыдатын бир канча көп жэрин садып алып, ол жэрлэрдин жөөжөинэи астам алып Кыдатты базып туру. Кыдаттын канын ичип туру. Кыдаттын жэриндэ сүрээн көп Велико-британиянын элчилэри бар. олар ол ло Британиянын саду кэрэгин, политика кэрэгин чайбалтпай сүрэн коруулап туру. Англиянын Кыдат жэриндэги тозы жок көп кэрэптэринэ айдып болбос жэпсэлдү чүрүүзи Кыдаттын албатызын бойлорынын кату колунда тудуп туру.

Онын учун жүстэриндэ уйады жок Британиянын буржуйлары, кичи канын төгүн албаны чачарга турган Кыдаттын революциязын жок эдэр дэп калжуужып туру. Кыдат жэриндэги революцияны, Кыдаттын буржуйлары жэнип, эски жагын таштап, бойлорына жарагадый жагы жаг тутса, Американын империализмы оног коркубай туру. Жагыс жаг башкару Кыдаттын жокту-протетарий-ла Крестьян улузынын колуна кирэ бэрбэзин дэп коркуп жат. Англиянын дэзэ империализмы Кыдат жэриндэ кандыйда революция болбозын дэп, Кыдат революциязы башталары-ла оны базып саларга кичээнип турган. **Онын учун Кыдаттын эмдииги буржуазий революциязы эмэш-лэ артыктаза Великобританиянын Кыдаттан алып турган астамы жоголып калар.**

Кыдаттын революциязы жэнип турган учун Великобританиянын астам жири тутап жат. 1924 жылдарда Британиянын Кыдат жэринэ ийп турган товары астады. Эг алдында озо 72 миллион ф. ст. товар ийэтэн болгон. Эмди дэзэ 33,9 миллион ф. с. товарын ийди, айдарда садузынын 53%

астанды. Кыдат јәринэн Англия јәринэ алпарып турган товардың тоозы ол жылдарда база астанды: баштанкы 45 миллион фунт стерлинг алпарган товар болгон соғында — 20,7 миллионго фунт стерлингга түшти. Великобритания Кыдат јәринэн алпарып тутан товары 54% астанды. Бу Кыдаттың революциясы болуп турган жаңы эрткән жылдарда Великобританияның садуу Кыдат јәриндә там астап, 1924 жылда Кыдаттың бастра јәрининг садуунда Англияның садуу 39% болгон.

Эмди 1926 жылда 18% калды. Японда Америка Англияны Кыдат јәрининг садуунан кыстап чыгарып отуру. Кыдаттың албатызы Британский империализмды сүрээн јаман көрүп јат. Кыдаттың пролетарий, крестьяндары бойлорын өскө јәрләрдинг империализмдарының колунаг айрылып чыгарга, сүрээн тыгып тартыжып туру.

Англияның Кыдат јәриндәги колынаг чыккан көп трзалу кэрәктәрин Англияның империализмы акту күчилә јуунап албаганча, база өскө эби јок болцр.

6. Англия јарылып чачыларга једә бәргәни.

Британияның буржуазиясы бир канча чактың турктнына бойының ийдә күчүн тыгыдып турган. Англияның ийдә күчи көп фабрик-заводту Великобритания дән јәриндә болгон. Ол бойының колониалары-ла даминиондорын саду кәрәгиндә јип турган. Британияның буржуазиясы колониаларына даминиондорына фабрик завод (промышленность) өсөзсин дән, албаданып турган. Бастра квандар согушкан јуу, Британияның ол кичээмәлин бош үрәп салды.

Канада, Австралия, Африка, Индия јәрләриндәги колониаларда эмди фабрик завод (промышленность) өзүп јат. Ол колониалар Англия-

даг кэлгэн товарлардыг үстүнэ көп налаг са-
лып баазын жаандадала, бойлорының эткэн он-
ой товарларын эмди эдип бүдүргэн нэмэлин јәр
үстүниг албатызына садып Англияның бойы-ла
адаркажып садыжып туру.

Доминиондор-ло колониялар бойлорының
јәричдә фабрик завод јазап (Иидуссрия) Велико-
британияның јазаган товарын садып албай Анг-
лияның күчин чыгарып туру. Британияның им-
пераязының колониялары-ла доминиондоры кол-
донг чыгаберәрдә, Англия бош одылып барары-
на једә бәрди. Лондон городто, 1926 јылда, Ок-
тябрь айдың 20 күниндә болгон конференция,
Британияның үрәлэргә једә бәргәнин билди. Он-
ың учун ол конференция Британияны одылтпай
аргазына чыгар эбин бәдирәди. Јә ондыйда бол-
зо Британияны өлөринэн аргалаар эбин таппай
салды. Озо Британия бойының эткэн товарын
колонияларыла доминиондор јәриндә алчыгып
садып турган. Эмди дәзә ол колония-ла доми-
нион јәриндә бойнның товары коп эгилип, Бри-
танияның товарын кәрәксинбэй турулар. До-
миниондор өлүшкә сурап турган акказынаг кө-
дүрәзин бәрәргә Британияның акказы јәдишпэй,
олор Америкадаг акча өлүшкә алар болды.

Экинчизи: Колонияларынаг кәлип турган.
Јаш тәрә-тәрсти, түк-сакты көдүрәзин бойлоры-
ның фабрик-тарына ижтәдип, товар этирип чы-
гарарга Британияның күчи эдип урган. Эмди
Британияның өскө јәрләрдә эдип турган садуу
тудагтана бәрәрдә, иштәп бүдүрүп турган нәмә-
зи, өскө јәрләрдән уйан боло бәрәрдә, көп то-
вар өскө јәрләргә алпарып садарга күчи јәтпэй
тура барды.

Үчүнчүзи: Озо колонияларга доминиондор-
дың бойлорының јууга јүрәр кәрәптәри јок эди.
Ондый кәрәптәр Британияның болгон. Јуу бо-

лордо Британия аларды бойынын кэрэптэри-лэ коруулап жүргэн. Эмди ол чак эртэ бэрди. Американын талайла жүрэр кэрэптэри, тоозы жок көптөп, күчи англиядан жаандап, ол Англиянын доминиондорын колго кидирин праат.

Британиянын акча јөөжөзи астап, эскидэ эркин бойы эмди уйдап, јуртты чачыларына јэдэ бэрди. Анзы былтырыгы јылда билдирди. Оны нэдэн билди дэээ? Англия јуртынын акча јөөжөзи астап, чагы чыгып отуларда јуртунын ичиндэ түймээндэр (забастовка) болуп турарда, ол тушта колония-лары-ла доминиондор, Британиядан айрылып өс алдынан турарга кичээнип турулар. Австралия јэринэн база табыш угулган, онын јэрини улузы јэрибис башкарар губерна-торлор Англиянын улузы болбой. бойыбыстын улус болзын дэп мойноп тургандар дэп, Южный Африка јэринэн база табыш угулган. Ол јэрдиг улузы Англиянын башкаруун кэрэксибэй, бойло-рынын башкаруун тудуп аладыбыс, ол башкару-убыс бойы мачылу болзын, кандыйда јурт-ла тил алыжып кэрэк эдип турарга чыдагадый болзын дэп мейноп турган, Канада деп колониязында Англиядан айрыларга кичээп, Англиянын туткан Генерал-губернаторгоры јаман кылынып јат дэп, оларды жок эдэр дэжип база түймэшкэн. Ол түймээн јэнип эмди Англияны јакшы көрбөс болды. Лондондогы болгон конференциядон бир эки күн озо Канада бойынын элчизин Американын Вашингтон дэп городына ийэ бэр-гэн. Ирландия дэп колония оной озо элчизин Вашингтонго ийгэн. Ол элчилэр бис ондо Англия-ды башчыбыс этпэй, мынаг ары бойыбыс өс ал-дынан турадыбыс дэп, өскө јуртардын сүмэ јөбин угуп жүргэндэр.

Онын учун Лондондогы болгон конферен-цияда Англиянын шүүлтэзи бу болгон: колония-

лар-ла доминиондор Англия жуу баштаза, эмээ жуулажып токтоп жарашса кандый болужын бэрэр, онын шүүлтэзин шүүтурган. Ол шүүлтэдэ Англия озогы правазынын көбүзин таштап колонияларына права бэрип жүк арайдаг оморды бойынын колында калдырды.

Жэ ондыйда болзо ол конференцияда Британский империализм озогыдый колонияларын сөскө киидирип бойынын сөзин укур эдип ала-ларга күчи јэтпэди. Онын учун эмди качан Англия-ла Американын ортозынаг жуу табылза, Англиянын колонияларыла доминиондоры сөстөнг чыкпай болужары билдиртпэй јат. Англиянын араин өлүп отурганын газеткэ бичигэни мындый:

Англиянын озолызындый тургарга кыйна-лып турганы мундый болуп јат. Озо 1917-јылда бис колонияларь.бысла доминиондарыбысты колубыста тудуп башкарып, сүмэбис јангыс тэнг чыгар бас болгоныс. Эмди өскө договор эткэнис, ол договорло омор бистинг колыбыстан айрылып чыгып отуру.

Ончо јәрдинг башкаруулары бир јэргэ жуулыжып конференция эдип тил алыжып јөптөжин турар учуру бар. Озо Вашингтонда болгон конференцияда жуу кэрэгинэ суула јүрэр чэрүүләрди астадар дэжип куучын чыгарды. Англия ол тушунда ийдэлү болгон учун ол јөпкө кирбэди. Кийндэ Чанака дэп городто конференция болордо, база ол куучын чыгарда Англиянын күчи ол тужунда астан калган болгон. Лозань дэп јэрдэ конференция болордо, Англия бойынын јүдэп калганын айдынбай озогыла бүткүл бойым дэп мәгэлдэп јөпкө кирсэди. Калганында Локарно дэп городто конференция болордо Англиянын төгүнин тудын алдылар. Озогы Англия эмэс болып күчи чыканын билдиртти.

Англия боинынын колония-ларынын улузын

базынып канып ичип турганда: Колонияларыла доминиондоры Англияны сүрээн јаратпай мойноп туру. Англия эмди жагыс кара күчлө Египет-лә Индия колонияларын колына тудуп туру. Кыдаттын революциязы болуп турганына Британия арлажып јүрөлө, бойынын агтарылып каларын ајыктанбай јүрү.

Британия бойынын акча—јөптөзинин туузылып, чагы чыгып отурганын билинип, эмди озогызына јэдэргэ дартынып, бойына бактрган эл-дэринэ сүрээн кату болуп јат.

Онын учун бастра јердин колониялары бойлорынын башкарууларына кыстадып эмди жагыс органы СССР-дан бэдиреп јат. Британиянын колониялары мойноп оны кэрэксинбэй турарда, онын учун ол (Британия) СССР-ге каршууларын Кыдаттын революциязын базарга карузып туру.

7. Великобританиянын јурт ичиндэги кластарынын тартыжып турганы.

Бу өөткун бэри Англиянын јуртынын ичиндэ класстары сүрээн тартыжып туру, Боо јэди-рө буржуазия-ла јөктулар мунаип сүрээн өөр-көшнэгэн.

Бу жагыда таш көмүр иштөп турган ишмәкчи удус бойынын јалын коштырарга јарым јыл мойноды. Онон ары революция болорго јастады.

Британиянын буржуйлары-ла јөктулары јөптөнишпэй өөркөжип турарда, онон ары Британиянын күни өчүптө отурганы ол болор. Озо Британиянын садуу јаандап тыгып турарда, онын астамы айы јок көптөн турарда онын күчү тыг болгон. Ол тушта Англиянын фабрик заводторы сичо нәмэни эдип бастра јуртарга таркадып садып турар болгон. Онын учун Ан-

глия сүрээн байып турган. Ол тушта јокту ишмэкчи улус мойноордо Англиянын буржуйлары акча сүмэлэ ол мойнуды токтодып јүргэндэр. Эмди Англиянын чагы чыгып отурадда, катап мойноор болзо јонын баштап турган улуска карын бэрэргэ акказы јэтпэй туры. Онын учун Англия јэрицдэ ишмэкчи улус јаантаин мойноор болды. Јуу болгонон бэри боо јэтирэ Англиянын ишмэкчи улузынын бир күнгэ иштэнип алган акказы бастразынын түнгэй болзын дэп түндэп турган ол тушта ишмэкчи улусэки башка бөлүнгэн; бир бөлүгинин башчилары бийлэрдэн, буржуйлардан карын јип, буржуйларла эптү јадар кэрэк дэп, ишмэкчилэрди мэкэлэп јүрэдилэр, экинчи бөлүги ишмэкчилэрдин көп, сабазы болуп јат, олар буржуйлардын мэкэзинэ кирбэй, карын олар-ло тартыжып јат. Јуу тужунда карайш иштээр ишмэкчилэринин јалы јаандаган, Ус ишмэкчилэрдин јалы төмөндөгөн. Јуу тужунда фабрик заводторго көп ишмэкчи кэрэк болуп, иштэниптэ билбэс улусты ишкэ кийдирип турарда ол тушта олардын јалы јаандады. Ол тушта ус ишмэкчилэр астап, озогы јакшы јүрүми јок боле бэргэн. Озо ус ишмэкчилэр эш нэмэ билбэс ишмэкчилэрдин алдында чимэркэп јүрэтэн болгон. Эмди тэзэ түнгэй болуп бир сүмэлү боло бэгди. Ишмэкчи улус көптөп, эмди бойлорынын аргазын бэдирэп трединион дэп профсоюзта көптөй бэрди. Ишмэкчилэрдин јаан жалования алып турган ишмэкчилэри астай бэрэрдэ, бастра јокту ишмэкчилэр тыгып көптөй бэјэди. Огкөн јылдарда Британиянын бастра ишмэкчилэринин јалы астап көдүрэзи тэнг боло бэрди. Эмди күни өчүп отурган Британия озогы аайлу ишмэкчилэринэ јал кожып, олардын јурумун онжүдэргэ күчи албас.

Сикнэй дэп тижн Англиянын рабочэй-иш-

мэкчи улузынын жадыжын мунайта куучундап јат.

1913 јылдагы алган јалдан 1920 јылдагы јал јаан болгон. Эмди ол јал нэдэлэ тоозына төмөн түжүп отуру. 1913 јылдын јалынан эмдиги јал ас. Озо бир салкоой болзо, эми во 25 акча јэтпэс болды. Онон өскө бастра ишмэкчинин сэгис үлүдин бир үлүү иштээр ижи јок куру отуру дэп Сиднэй куучундап туру.

Ижи јок куру отурган ишмэкчиләрдин тоозы 1 миллиононг $1\frac{1}{2}$ миллионго једин турат, эмэзэ 10–12% болуп јат. Ондый иштээр иш јоголо бэрэрдэ, куру отурап ишмэкчи улус көптөп туру. Јэ ондыйда болзо көдүрэ иштээр ижи јок улусты чотко алганы јок, ижи јоги ононда көп болорго магат-јок. Андый сүрээн көп албаты ижи јок отуруп јат. Олорло кожо казнадан болуш алып турган иш эдип албас $\frac{1}{2}$ миллион јоктуларды тоолор болзо, олордын тоозы сүрээн јаан болор. Англиянын пролетариязы көптөп, кайралды колго аларга санана бәрди. Ол сагыштарын мунан билдибис. Пролетарият бир сүмээ кирип, иштэгэн ижи јангыс боло бәрди. Ортозында өөн бөкөн јоголо бәрди. Оштү буржуйларына каршулана бәрди. Буржуйларын чачып албаны колго аларга јазана берди.

Озогы буржуйларына бастырганы сагыштарына чыкпас боло бәрди. Ишмэкчи партиядан башкару туткан тушта аны буржуйлар каралап мэкээ кийдирип чыгарган. Таш көмүр иштэгэн улус мойноп турган туштагы кыстатканын анын кийиндэ буржуйлар албаны колына алып ишмэкчиләрди кыстаганын оны ончозын пролетарии улус эмди сагыжына алынып, буржуйларыла согужарга бэлэндэнэ бәрди.

8. Калын кабактулар консервативный партиягаохирилэ Ј. нгэни.

Ишмэкчи улус түймэп таш комүр иштээр ишмэкчилэр мойноп турарда, Англияның консервативный партиязы башкаруды колына тудар кэрэгиндэ 1924 жылдың учунда Англияның парламентына депутаттар талдап тудар тушта, умеренный дийтэн партия албатыны баштап турган. Консервативный партияның газеды Болдуйн дэген кижизин жоош оилу эптэжип жүрэр кижидэп жарлап бичип турар болгон. Болдуйн бойы фабрик завод (промышленность) эскизинчэ болзо јакшы болор (элди амыр болоры кэрэк) — дэп куучындап жүрэр болгон. Англияның акча јөөжөзи астай бэрэрдэ, албатызы моиной бэрэрдэ, Кыдат јэриндэ революция күчтэнэ бэрэрдэ, партияда отурган калын кабакту, кату санаалу капиталистар Англияның башкаруун колына алды. Эмди калын кабактулар башкарууды колына алала, Англияның түймэп турган ишмэкчилэрин базарга, кыдаттын революциязын јок эдэргэ, колонияларынан јаан астам јиргэ, СССР-лэ јуу баштарга кичээнип тургулар.

Таш комүр иштэйтэн ишмэкчилэрдиг түймэп турганын базып салала, Англияның эмдиги башкаруу таш комүрдиг ишмэкчи улуска күнүнэ 8 час иштэнэр закон чыгарды. Верхняя палата (закон көрөр байлардыг улузы) күчтэндирэргэ јазанып јат. База профсоюзтар ортозында ишмэкчи улус качанда мойноп болбос закон чыгарарга кичээп јат.

Онон көртөндө Англияның эмдиги калын кабакту башкаруу јуу баштаарга сүркөп јат. Империализм јокту албатаа качанда килэбэс, јагыс оморды базынардаг башка, Ол айткан сөстөр качанда чын болор.

9. **Јэр змэнзинил турган буржуйлардын Торий дэгэн партиязы башкару орто- зында үрэлгэки.**

1924 жылдың учунда Англияның парламен-
тына улус талдап тудып турарда консерватив-
ный (эски жаңга туружар) партия жаңыс жаан бур-
жуйларды жуунаткан эмэс, кичинэк-тэ буржуй-
ларды бойына орой жууп алган. Онойто оло-
р жуунажып алып „Зиновьев бичигэн письмо“ дэп
бойлоры төгүн бичик алып, ол бичикти албатаа
жарлап тургандар. Ол бичиктэ мундый болгон.
„Коммунист жеткэрлү партия бистин журтубысты
блаап аларга жат“ дэп бичигэн. Ол төгүн бичик-
ти жарлап коммунистан албатызын коркудып
булгап салган. Онон корукан бойынча либераль-
ный партияның көп улузы консервативный пар-
тияга кирэ бэргэн. Жэ ол коркуш өдөрүлэ көп
болбой Англияның албатызы Ториялардан тут-
каруун жаратпай барган. Жаңыс консервативный
партия жаратпаган эмэс, жэ кичинэк буржуйларда
жаратпас боло бэргэн. Ол тушта башкару алба-
тызын өөркөширбэй амыр жадар закон чыгарар
болды. Жэ ол сөслэ болуп жада калды. Онон ор-
дына бастра журтының ишмэкчилэри, база таш
көмүр иштээр ишмэкчилэр сүрээн жаан мойна-
ды, оның бажында Англияның журтына кату
болды. Бастра ишмэкчилэрдин мойногоны баш-
карууга чаптык болды. 1926 жылда октябрь ай-
дың 30 күниндэ мунайда бичигэ?

„Май айдың баштапкы күнинэн бэри кон-
сервативный партияга болушкандар, аайы жок
бөлүнүп, онон кэдэрлэп турганы эмди кэм-э
болзо билип туру. Эмди башкару катап тудул-
за консерваторлордың партиязының ийдэзи озо-
гызынан тал ортозына-да жэтпэс“, дэп бичигэн.

Ол тушта башка „Ревьюоф. Ревью“ дэп газеттэ мунайда бичигэнн.

Албатынын эмдиги башкарууга изжэнин— бүдэри јоголо бэрди. Онын учун бу турган башкаруу узак турар дэп ижэнэри јоголо бэрди.

Эмди кэлэр февраль айда бу башкарууды чыгарып, јаңы башкаруу тудар рэп, турган башкарууды јаратпас улустын ортозында куучын бар. Башкаруу болгон консерваторлордын партиязы албатызынын көзиндэ бүдүмчи јок боло бэрди. Олор јурты башкарын болбос туру, госуударстванын эдип бүдүрэр нэмэзин јетирэ эдэргэ күчи албастуру, јэ ондыйда болзо эм туругза бистэ башкаруды колго алгадый өскө партия јок“ дэп чийгэн.

Кичинэк буржуйлар 1924 јылда башкаруу тудар тушта консерваторлор партиязына бириккэн, эмди дэээ олор ойто бөлүнглэп, оо бүтпэй барды. Ол-ла 1924 јылда консерваторлордын партиязынын күчи чыгып астап турган. Олордын ол тушта јууп алган колдоры 46 проц. болгон. Англиянын бойынын тоозыла тоолозо консерваторлордон эбэш-лэ улус бөлүнэ бэрзэ консерваторлор парламента астап калар. Англиянын јуртында бастра ишмэкчи улус түймэгэннэн бэри, парламентка улус талдап тудуп турарда, консерваторлордын партиязынын депутаттары астап калар болды.

Англиянын консерваторлордан турган башкаруу ишмэкчилэрин кату тударга кичээп, СССР башкарууды төгүнилэ јамандан соғужар аайын бэдирэп сүркээп турганы. Кыдат јэриндэги болып турган революцияны базып, Кыдаттын јэриндэ бойынын чэрүүн тургузуп кыстап турганы, көдүрэ ондый кылыктарын бастра јердин ишмэкчилэри јаратпай туру. Онын учун Англиянын консерваторга болужаачы башкаруу бу

өткөн жарым жылдын туркунына албатынын көзүндө бүдүмчизи жек болды. Бу өткөн жарым жылдын туркунында Англиянын, жериндө парламентка тудар улусты бөш катап талдап туткан. Ол тушта консерваторлордоң парламентка бирзидө тудулбады. Консерваторлордын партиязынан улус айрылып качып өскө туура турган партияларга кожулуу туру.

Бу калганчызында парламентка улус талдап турарда, Босворт дөгөн округта мундый болгон. 1924 жылд консерваторлорго улус 10,114 кижидөбин бөргөн. 1927 жылында май айында улустын бөрип турган дөби астап 7685 кижидөптөгөн. Ишмөкчилердин партиязы тэзэ озогы 9,143 кижидөптөгөнөң көптөп, эмди 11,710 кижээ жэтти. Либирап тэгэн буржуй партиязы озо 9,775 кижидөптөгөн. Эмди 11,981 кижидөптөгөди. Болдуинин башкарууна болужаачы консерватор партиязыла жангыс сүмөлү Гарвин дөп кижидө „Обсервер“ дөп газеттэ июль айдын 5 күниндэ 1927 жылда мунайта бичиди.

Эмдиги башкаруга сүрээн күч кэлди. Удабас парламентын ичиндө консерватор партия астап кэрэгибис тутак боло бэрэр“ дөп бичигэн.

Оноң ары Гарвин консерватор партиязы үрөлип парламентка 150 кижизидө озогызынан астап калар дөп айдып туру. Ондый болзо консерваторлардын парламентка турар улустын тоозы тал ортозына жөтпөй калар. Гарвин сүрөкэй кижидө ол ондый болуп турганын билип, нэдөң тутактанып турганын аайла куучындап турганы ол. Консерваторлордын башкаруунын албатаа бүдүмчизидө жөголо бөргөни мындай болуп жат: профсоюзтарды кыстап ишмөкчилергэ кагу закон чыгарып тургузуп турганын, албатынын көбөзидө билип туру. Экинчизидө СССР башкаруула өөркөжип, көрүшпэс болгонун Англиянын баст-

ра элинин үч үлүдиг эки үлүү жаратпай турган учун болуу јат.

10. Буржуйлардын (либерал) партиязы төлөмөндөп турганы.

Англиянын эски јанг кичээгэн консервативный партиязы албатынын көзіндө үрәлип калган болуп јат, јә онын шылтуунда буржуйлардын партиязы эмәш-тә өрө көдүрүлип јаандабады. Бастра ишмәкчиләрдин база таш көмүрдиг ижинә турган ишмәкчиләрдин мойногөны буржуйлардын партиязынын јыгыларын бачимдадып ийди.

Озо бир тужунда буржуйлардын партиязын көп улустар јарадып турар болгон. Јә акча көптөп јөөжө јаандаган соондо, јаан капиталлистардын ончозы эски јанг кичээр консервативный партияга киргләди, буржуйлардын (либерал) партиязында оок-тәэк буржуйлар, јәтирә бичикчи улус, јүзүн јүүр качылар, докторлор, кәзик ишмәкчиләр туруп калды.

Онон бәри либерал партия бир тужунда косервативный партияга јайылат, база бир тужунда ишмәкчиләрдин партиязына јайылат, оок буржуйлар база анайп-ок бир тужунда капиталистар јаар ол эмәзә ишмәкчиләр јаар јаылар.

1924 јылда парламентка депутаттар тудар-да эки јакылга јүргән, ол јакылтанын бирүүзи нәлә нәмә эезинин колында турар дәп, экинчизи нәлә нәмә јон колында турар дәп. Айдарда буржуйлардын кәзиги консервативный партияга киргләди. Буржуйлардын партиязын баштап турган Монд дәп кижиде 1926 јылда бойынын партиязынан, чыгала консервативный партиязына кирәлә, Оксфор дәп Лорд кижә мундый бичик чийгән.

„Бистиг эмди тура этәтән эки нәмә, бирүүзи

кулы—байы јок, социалист јанды кичээгэн, улусты јок эдэр, база бирүүзи, албаты јон маа кэрэк јок јангыс кижн бойым болойын тэгэн индивидуализм јанды токтодор учурлу“ дэп бичиди.

Бастра ишмэкчилэрдин мойноп турары буржуйлардын партиязын јыгыларына капшагайла. дып, эки башка бөлүндирэргэ једэ бэрди. Ллойд Джордж ишмэкчилэргэ јакшы көрүнэргэ консервативный партия нэлэ нэмэниг бажын бойы алдынан билзин дэп айдынбады. Буржуйлардын партиязынын башчызы Окс—форд дэп кижн консервативный партияга, болужуп, ишмэкчилэрдн мойноп турган учун кыйнаар кэрэк дэп айдынды. Профсоюзстын законун чыгарарда база совет башкаруула сөс алышпай токтоордо, ол экүдин кылыгы база андый—ок болды.

Окс—форд дэп буржуйлардын башчызы партиядан чыга бэрэрдэ, партия јангыс сөстү јангыс санаалу болуп калды. Јангыс санаалу болуп калганы узакка эмэс. Парламента кол көдүрэр болзо либералдардын кэзиги колды консерваторго көдүрэр, кэзиги ишмэкчилэрдин партиязына көдүрэр болды партиялар кэлишпэй бойы бойлоры сөс блаажып турганы эмдиги чакта көптөду, либерал партия кымынар јэр таап болбой, ары, — бэри булгалып туру.

Бу јуукта Либерал партия ырызы тартып парламентка бойлорынын база уч кижн кийдиргелен алды. Је ондыйда болзо, ол кичинэк ырызы тартканына көрө, эмди Либерал партия јаандады, көп улус оо кирэр болор дэп айдарга болбос. Кэрэк мындый болуп јат. Ол кэрэкти Гильтон—Юнг дэп, Либералдын башчызы партиязынан чыгарда, Болдуин дэп бийлэрдин председателина мындый бичиди:

Мэн көрүн тургамда албатынын ортозына бир ажу бар. Ол ажудын бэри јанында турган

улус айдыжат „Нэлэ кижн јангыс бойынын күүни-
лэ Конституция јанга ижэнип јыргап јүрэр учур-
лу“ дэп, Ажу ары јанында турган улустын ара-
зы, айдары јок, сүрэкэй јаман, олор Конституция
јанды оодып чачар, ордына социалист јанг тудар
тэжип јадылар Албатынын эки јара бөлүнүп
алганы, база ишмэкчилэрдин иш этпэй мойноп
турганын мэн көрөлө, бөлүнгэн албатынын ор-
тозына турар Либерал партия јарабас, ол партия
ны албаты јон тэгэн кижн таштаар учурлу, дэп
мэн бодоп турум.

Либерал партия јуун тужунда эркидэп-тэ
турган болзо, эмдиги чакта ол бойы алдынан
албаты баштап болбос. Нэнинг учун тээ, ол
либерал партиянын аргалу—бай тэгэн улустары,
Консервативный партияга кирэт, крэлү јокту
јаткан улустары, ишмэкчи партияга кирэр болды.
Либерал партиянын Кэнворт, Веджвуд-Бен дэп
башчылары ишмэкчилэрдин партизына кирг-
лэди.

11. Ишмэкчилэрдин партия-зы өзүп турганы.

Ишмэкчилэрдин партия—зынын сөзин угар
улус көптөй бэрди. Көп ишмэкчи улус буржуй-
лардын партиязын таштап, ишмэкчилэрдин пар-
тиязына кирглэйдилэр. Быјылыгы јыл парламент-
ка депутаттар тударда, ишмэкчилэрдин башчы-
лары „бис јэнип парламентка көп кижн кийди-
рин алар учурлу“, дэп ишмэкчилэргэ айдар
болды. Консервативный партияла, либерал пар-
тиязы парламентка депутаттар тудар кэрэгиндэ
биригип : лы т турадылар.

Ишмэкчилэрдин партиязы өзүп јаандар са-
ин, оо кирип турган улустын јүзи чырайы-да
башкаланып турат. Ишмэкчилэрдин партиязын,

ишмэкчилэрдэн башка, оок тээк буржуйлар-да жакшы көрүп, ол бискэ болужар дэп турат. Марчэт дэп жэрдэ ишмэкчилэрдин партиязынын жуунында, жэрди канайта үлэжэлэ иштээр учурын срай жаан кэрэк эдип эрмэктэштилэр.

Ишмэкчилэрдин партиязы жаныс городто жаткан улусты бэйына кидгрэр дэп кичээнип турган эмэс, жэ деревнэлэрдэ жаткан улустарды-да кийдирэр кэрэк, парламентка депутаттар тудар тужунда, озор бискэ колын көдүрэр дэп кичээнэдилэр. Эмди ишмэкчилэрдин партиязы ондый ижин улам саин тыгыдып жат, ол жаныс ишмэкчилэрдин партиязы болорго турган эмэс жэ бойына көп жон кийдирип алала жуун тужунда көп улус кол көдүртүп аларга турган. Кижидэ кандый-да жөөжө бар болзо, бис оо коммунистар члап кадылбазыбыс дэп, коммунистарды ишмэкчилэрдин партиязы бу жуукта жаратпай чыгарып салды.

Ишмэкчилэрдин партиязы жанап турган болзо, коммунистардын-да партиязы жаандар болды. Англиянын ишмэкчилэри экн башка бөлүнгэн. Бир бөлүги консервативный, либерал партиязын жаман көрүп, Макдональдын ишмэкчи партиязын жарадып жат, база бир бөлүги Макдональтта томасты жаман көрүп, коммунист партиязын жарадып жат. Англиянын ишмэкчилэри капиталистарла тартыжар аайын таппаган учун либерал партияга кирэт. Жэ андыйда болзо, элор ол Англиянын буржуйларын, консервативный партияны сүрээкоркудат. Эмди кэлэр жуунда прламентка иммэкчилэр бойлорынын көп улустарнын кийдирэлэ ишвэкчилэрдин кэрэгин көрөр экинчи башкару тудар болбозын дэп, Англиянын буржуйлары-ла, консервативный улустары коркуп жадылар. Нэниг учун коркуп жаг тэээ, озор ажындра билип жат, ол ишмэкчилэрдин туткан

Экинчи башкаруу ишмэкчилэргэ болужар, онын учун ишмэкчилэр ол башкарууды јарадып турар деп. Англииныг ишмэкчилэри эмди органы буржуй колунаг сакырын токтодып салган. Олор алты айдыг туркунуна мойноп турарда, нэлө шыра кыйын, буржуйлардын јаман кылыгын коруп, эмди ишмэкчилэр буржуйлардан мокоп кату сананып алган. Эмди ишмэкчилэрдин туткан экинчи башкаруу табылар болзо, ол кату сананып алган ишмэкчилэр коммуннстарга ко жулар болзо, коммунист партиязы-ла, либерал-партия тыг узак тартышклабай аайына капшагай чыгыжар.

Англияныг капиталы јыгыларына једэ берген тужунда, эмди таш-көмүрдин кэрэги үрөлөр болзо, ишмэкчилэрдинг тудуп салган экинчи башкаруузынын, база ишмэкчилэрдинг буржуйларга сүрөөн чугулданганынаг капиталистар сүрөөн коркуп турар. Нениг учун тэээ? Ол тужунда ишмэкчилэрдинг экинчи туткан башкаруун-1924 јылдагызы члап, консерватор улус агтарар эмес, ишмэкчилэр коммунист партияга бинригелэ экинчи башкарууды агтара салар эмди-консервативный партия ишмэкчилэрдинг биригип-эткэн тред-юнионы деп союзын үрөн олордын партиязын јок эдэр деп албаданат. Бускалаг кэлзэ Ишмэкчи улусты баштап бириктирэр нэмэ јок болзын деп, ашайын кылынып јат.

12. Јуулажпайча арта табылбос.

Албатызы јараткылабай башка, башка бөлүнглөп калганы, база онын иш јол кэрэгиндэ уга с нэмэлери Англияны туйуктандырын слды. Ол туйуктаг Англия јуулажпаганча чыгыбболбос.

Канайып-та аргаданып ишэнэийн дэээ, Англияныг јолында ончо кату буудактар турат

Эдип чыгарып турган товарларынын тугагы, коомойы Англияны бастра јэргэ адаркаш саду эттирэргэ болдырбайт.

Англиядан эркин дэгэн Америка күнүн сайын ийдэлэнип, Англяны сады кып турган јэр-лэринэн куру калдырарга туру.

Англиянын Доминиондоры база колония-лары индустриализовать эдип турганы, атт учуу-лу бастра јерди билгэн Англианын ийдэ күчүн јок эдэргэ туру.

Колонияда јаткан албатылар эмди бис Ан-глияга јидиртип баштатпазыбыс дэп, түймэжип јадылар.

Сүрээн кэн јаан јэрлү СССР орус ишмэк-чилэрдин революциязы јэтип империалистардын тэлшинэнг чыкты.

Сүрэкэй јаандап турган Кыдаттын револю-циязы империалист Англиянын јөөжө јөөр јэр-лэрин срай јок эдэргэ туру..

Бистин иштэгэн јалыбысты јэтрэ бэрглэ-бэй, капиталистар сүрээн байып јат дэп ишмэк-чилэрдин каныгыжары күнүн сайын јаандап тур-гананан бодоор болзо, Англиянын буржуйлары бойынын-да јериндэ јаткан албатызын бийлэп кулданары быжу эмэс эмтир.

Айдарда буржуйлар калыг-кабақту чирик-башту капиталистарла биригип алып, јин-кан ча-чар, империалист јолы-ла аргаданар дэп, ишмэк-чилэрди база албатынын амырын кичээгэн СССР-ды јуулап чачар дэп, турулар.

Ай-күни ажып отурганын билэлэ, ичи-бууры өртөлүп, сөөк тиштэри кыјаап, көстөринэ кан чаап, Англиянын буржуйлары ийдэ күчин јууп ишмэкчилэр-лэ крестьяндар туткан СССР-ды јууларга турулар.

Англияны үч талазыннг јрј тартата үч коркушту нэмэлэр кэлди дэп буржуйлар сэзил

јат. Ол үч коркушту нэмэлэрдиг бирүүзи рыноктор кэрэгиндэ тартыжары, экинчизи колони-яларын колынаг чыгарбас кэрэги, үчүнчүзи иш-мэкчи улустарды колго тудары болуп јат. Ол үч коркушту нэмэлэринэг Англия коркуп СССР-дын ийдэ күчү јаандап турганын көрөлө, арга јогын билинэт.

Фабрик заводторы нэлэ товарларды онгой эдип чыгарып болбос кэрэгиндэ Англия адар-кажып саду эдип чыдабас учын кэзик государ-стволорды коркудып јуулап јөөжөни табарга туру.

Англиянын эки јаан Кыдат-ла СССР дэп рыноктор колынаг чыга бәрди. Кыдатла СССР-ды Англия јуулап колго тўжүрүп алган болзо, база бир кээк байыр эди. Онын учун Англия СССР-гэ сүрэкэй катуланып; СССР-ды јуулаарга сүркээп туру.

Англиячлап бойынныг колонияларынаг бир-дэ государство байыбайт. Онын учун Англия колынаг колонияларып ычкынар болзо, удабас-ла јыгылар. Англиянын колониялары јаантаин түймәгләп јат, революция кэрэги јаандап, коло-ниялары кулга турган албатынын башчызы ар-гачызы дән СССР јаар күрүп јат.

Англиянын колониялары түймәжип турганы СССР-гэ сүрэкэй јаан туза болуп јат, онын утун Англия СССР-го катуланып, оны јуулар деп албаданып јат.

Англиянын ийдәлү—бөккө ишмәкчиләриндий ишмәкчиләр кайда-да јок, Англияда крестьяндәр ишмәкчиләрдәг айдары јок ас. Ишмәкчиләр ка-ту революционный санаа сананып көптөп турга-ны, Англияга өлүмдү јәткәр болуп јат. Ижмәк-чиләр буржуйлардыг бийләп турганын јок эдәр-гә турганын Англия билип алды. Англиянын ишмәкчиләри орус ишмәкчини болујаачы нөкө-

рис дэл бодоп јат. СССР бастра јәрдинг революциязының тәмир өзөгг болуп јат, СССР эзән амыр турар болзо, нэдә јәргә совет јанг бүдәр, оның учун Англия СССР-ды јаман көрүп, катуланып јуулажарга јәпсәнип јат.

Англия СССР-дын кара канын чачып јууларга туру, ол бойының јыгыларын билинип, өскө аргазы јок бөлордо, бар јок күчү-лә албаданып тартыжарга туру. Англияның ол кылыгы јастра, СССР бөкө баатыр, оны јәнгип болбос, СССР-ди өлөңдий көп, ишмәкчиләр крестьяндар сүүп јат, олар СССР учун туружар. Англия бойының ишмәкчиләринәнг коркуп јат, јә ол Англияның коркуп турган ишмәкчиләри СССР гә болужын јәтирәр. Англия бис-лә јуулажканын, оның колония-лары башка чыгадыс дэл түймәжип чыгар, онызы биске Англияны јәнгыргә кәрәктү тузалу болор.

Ишмәкчиләр тәзә ол јууга кичәәнәрдәнг әртә, Совет республиканы јуулабазын дэл арчабык әдип турала, Англия коомойгыган тужунда буржуйлардың башкаруун ангара салып иләлә башкарууды бойы тургузар.

Англияның јурт ичиндәги ийдә — күчү кирәлү дә, болзо оның билип башкарып турган колониязы көп, ол јууды баштаарга чыдаар, ол јууды учуна јәтирип, јәнгип болбос. Оо кулдан-дырып јәдирип турган албатылар, оның бойына јазанып чыгар. Колониялары доминиондоры, кара агаштыи ишмәкчиләр ончозы тура конып, „Сәнип өлөр коногын јәткән“, тийлә Англияның үстүнә барарлар.

Иль Н 975

Ойрот.

2-343

Издательско-Типографское
Объединение
«Ойратский Край»

Тираж 1500.

Улала. Облит 708.